

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Diarienum: LI2024/00248

Härmed lämnar Sveriges Civilförsvarsförbund yttrande över SOU 2024:8 Livsmedelsberedskap för en ny tid.

Sveriges Civilförsvarsförbund är en frivillig försvarsorganisation som verkar inom den civila delen av totalförsvaret. Vi har sedan 1937, arbetat med civila myndigheter på nationell och regional nivå, men framförallt nära befolkningen på lokal nivå i våra kommuner. Vi har 191 lokalföreningar och 21 distrikt, med närmare 2000 förtroende valda medlemmar. Vi organiserar utöver detta idag 3500 utbildade FRG-resurser placerade runt om i idag 152 kommuner. Ytterligare 39 kommuner står på tur och önskar starta upp frivilliga resursgrupper. Vi är den organisation som förväntas att organisera och hålla ihop civilsamhällesorganisationerna, då vi de flesta civila sammanhang är den enda som är förordningsstyrda. Vi har även utbildning i att organisera spontanfrivilliga.

Vi har även 260 instruktörer i vår verksamhet som informerar och utbildar befolkningen i viktiga olycksförebyggande och beredskapshöjande frågor. Vi ser idag att vår organisation behövs mer än någonsin tidigare.

Mat till alla – nära och tillsammans! En innovationsplattform för ett hållbart matsystem som finansieras av Vinnova, där vi ingår som en aktör har formulerat ett yttrande som vi ställer oss bakom.

Vi vill dock i rollen som frivillig försvarsorganisation och som utpekad remissinstans föra ett resonemang kring några av delarna i betänkandet.

Sammanfattning:

Sveriges Civilförsvarsförbund ställer sig positiv till att betänkandet framförts. Vi ser att det är av yttersta vikt att arbetet med att stärka livsmedelsberedskapen påskyndas. Vi ställer oss positiva till att ett livsmedelsråd installeras. Det är positivt att utredningen drar slutsatsen att all slags jordbruksmark i hela landet måste skyddas bättre. Vi betonar att även människorna och företagen som verkar på denna mark måste värnas.

Resonemang:

Civilplikt inom sektorn och extra utbildade resurser behöver vi organisera via frivilliga försvarsorganisationer. Regioner och kommuners ansvar bör kompletteras med att omfatta att främja självförsörjning av livsmedel inom respektive geografiska område genom att stödja och främja lokala initiativ för livsmedelsproduktion för att minska den lokala sårbarheten vid kriser, krig och katastrofer.

Livsmedelssektorn kräver även mycket logistik, vilket kommuner i regel saknar egen infrastruktur för. Vad definierar man som kommunalt ansvarsområde: verksamheten eller det geografiska området. Vi ser att flera områden behöver beskrivas bättre: Ansvarskedjan från lokal till regional och nationell nivå, och vice versa, behöver klargöras då gränsen mellan fredstida kriser och krig är en komplex gräzon. Hur bedöms något som krisberedskap och därmed kommunalt ansvar, eller när är det förberedelse för höjd beredskap och därmed Länsstyrelsen? Därutöver säger föreskrifterna att länsstyrelserna har ansvar vid fredstida kriser, och civilområdena vid höjd beredskap och krig.

Vi, ser en total avsaknad om hur det nya totalförsvaret skall byggas upp: där ett av målen med det civila försvaret de facto skall vara att stötta det militära försvaret. Det innebär också att vi skall klara av att bedriva värdlandstöd i kris och krig. Livsmedelsproduktion och distribution kopplat till detta behöver

planeras nationellt men genomförs lokalt. Det nationellt inrättade livsmedelsberedskapsrådet ställer vi oss positiva till och vi föreslår att det inrättas regionala livsmedelsberedskapsråd för aktörsgemensam samordning och inriktning på regional och även på lokal nivå. Precis som vi har näringslivsråd och krishanteringsråd idag. Då kan, enligt gemensamma grunder till samverkan och ledning, dessa råd snabbt ingå i en ISF i alla nivåer för snabbare och säkrare informationsdelning inåt och utåt.

Utredningen föreslår också en del kommunala åtgärder som idag inte ryms inom kommunernas normala ansvar. Vi ser att ökande och ofinansierade förväntningar på kommuners medverkan i försörjningsberedskapen riskerar att hämma beredskapsarbetet. Förslagen om kommunernas ökade ansvar behöver mötas upp med en struktur för adekvat stöttning, återkoppling och finansiering i form av förstärkt bemanning och kompetens samt att de 290 kommunernas vitt skilda grundförutsättningar tas i beaktande. Här behöver lagerförvaring anpassas utifrån både behov av insatsvaror och utifrån det faktum att möjligheten att producera tillräckligt med livsmedel under odlingssäsong varierar över landet. Lagerförvaringen behöver även anpassas utifrån risk att geografiska områden blir isolerade under en längre tid. Så att vi inte skapar en ny Västerbottenskatastrof för befolkningen i Norrlands inland.

Vi vill framföra att det är väldigt otillförlitligt och sårbart att bygga krigsberedskap på oorganiserad frivillighet i civilsamhället som utredningen föreslår. Vi ser att det behövs utbildade, organiserade resurser som utgör en planerad och övad bas för att organisera och leda en frivillighet. Frivilliga försvarsorganisationer omfattas av förordning om frivillig försvarsverksamhet, det gör inte mindre föreningar i civilsamhället. Det betyder inte att de inte är viktiga. Det betyder att deras medlemmar inte omfattas av plikt när vi kommer upp i hotskalan, skärpt beredskap och krig. Vi har stor erfarenhet av att leda och organisera spontanfrivilliga och talar utifrån beprövad, tillämpad erfarenhet. Styrning och organisation skapar trygghet och stabilitet. Ökar försvarsviljan och skapar sammanhållning. Vi kan inte heller bygga upp en livsmedelsförsörjning när vi är i krig eller i en långvarig kris, den måste vara etablerad innan. Det behövs ett samhälle som redan i normaltid klarar att drifva mindre områden med nödvändig försörjning.

Här är det anmärkningsvärt att utredningen utesluter den enskilda individens betydelse och påverkan på vår gemensamma livsmedelsberedskap. Här finns det stor potential och det finns gott om goda exempel på hur insatser av enskilda gjort skillnad i historien, ”Farm for freedom” i New York under 2:a världskriget tex.

Åtgärder som möjliggör för fler små och medelstora företag att etablera sig i hela landet kan minska sårbarheten i livsmedelssektorn. Vi efterlyser förslag som stödjer ensam- och fåmansföretagen, exempelvis offentligt finansierad avbyttjänst, jordbruksavdrag och/eller investeringsstöd. Vi ser att samarbete med frivilliga försvarsorganisationer behöver etableras och byggas upp i sektorn kopplat till livsmedel precis som det redan finns samarbeten kopplat till nödvattensystemet, VAKA redan idag.

Vi saknar också ett systemtänk där beredskapsperspektivet och förslagen knyter an till övriga pågående och genomförda utredningar och förslag som tex. bioekonomiutredningen SOU 2021:25, vars syfte är att främja hållbar tillväxt, förnyelse och sysselsättning i hela landet, bidra till miljö- och klimatnytta samt skapa en förstärkt försörjningsförmåga och minskad sårbarhet i samhället, baserat på biomassa från skogs-, jordbruks- och fiskerinäringarna samt restråvaror i livsmedelsförädlingen. Vi saknar även koppling till utredningen om En modell för svensk försörjningsberedskap SOU 2023:50, som innehåller förslag som bör ses som grundläggande för utvecklingen framgent inom försörjningsberedskapsområdet. Vi ser att man måste arbeta mycket mer sektorsöverskridande med livsmedelsfrågan då det finns många beroendeställningar och vinster i att ta tillvara i ett cirkulärt system: det som är mat ena dagen kan vara energi nästa dag. Det som är avfall i en sektor är en insatsvara i en annan etc.

Anna-Maria Axelsson, Förbundsordförande

Sveriges Civilförsvarsförbund